

גליונות לעירון בפרשת השבוע ערוכים בידי נחמה ליבוביץ שנת השבע עשרה

בראשית (חשי"ח)

ד ט - י"ג

שים לב: גליוננו זה הוא המשך גליונות בראשית חט"ז - חשי"ז, שעסקו שניאם בחלקו הראשון של הפרק א-ט. עיין שם וצרפם לגליוננו.

א. שאלות מבנה וסגנון:

- 1) הפסוקים ב-ה בפרקנו בנויים לפי הסדר "פחה במה שסיים" (סדר ביאסטי), הסבר כיצד, והבא דוגמאות נוספות לסדר זה מחוץ פרשת בראשית.
- 2) קאסופו: תורת התעודות 80-90 "כשבא איזה פעל פעמים בזה אחר זה בחקבלה, אז נוהג הכתוב לסנות את זמנו ואת מקומו: פעם הוא בא בעתיד מהופך לעבר ופעם בעבר; פעם בחחילת המשפט ופעם אחר אינו מלה אחרת".
(א) הסבר מהי מטעוה המיוחדת של צורה זו.
בפ' ב: ויהי הבל...
וקין היה...
(ב) הבא דוגמאות נוספות לצורה זו מחוץ פרקנו.
- 3) את הפסוקים י'-י"א מדפיס קאסופו בספרו "מאדס עד נח" בצורה זו:

ויאמר	מח עשית	דמי אחיך
צועקים אלי	מח האדמה	מח האדמה
ועתה ארור אתה	מח האדמה	מח האדמה
אשר פצחה את פיה	לקחה את	דמי אחיך

מידך

ואלה דבריו (ע' 124): סדרתי את חלקיו של פסוק י"א בצורה העלולה להבליט את החקבלה שבינו ובין הפסוק הקודם. שתי צלעותיו של פ' י' מסתיימות במלים "דמי אחיך" ו"מח האדמה". וכאן בפ' י"א באות בסדר הפוך שכבר מצאנו דוגמתו שתי צלעות המסתיימות במלים "מח האדמה" ו"דמי אחיך".
הסבר מה משמעותה של הקבלה זו?

ב. השוואה:

פרק ד	פרק ג
ויאמר ה' אל קין	ויאמר לו:
אי הבל אחיך	איכה
מה עשית	מה זאת עשית

- 1) האם השאלות האלה הן שאלות רטוריות או לא?
הוכח את דבריך מן הכתוב.
- 2) הבא דוגמאות נוספות לשאלות מסוג זה מספר בראשית.
- 3) תשובה את דברי רש"י במקומו למקום שבפרק ג.
ד"ה אי הבל אחיך: נכנס עמו בדברי נחמה, אולי ישוב ויאמר: אני הרגתי וחסאתי לך

- 4) הסבר למה נשאלה השאלה בשני המקומות בלשון איה ולא בלשון "איפה"?
העזר במקומות הבאים:
ג"ר ל"ז "איפה הם רועים"
רות ב' י"ט איפה לקטה היום
שמואל א' י"ט כ"ב איפה שמואל ודוד
איוב ל"ח ד' איפה היית ביסדי ארץ
- שופטים ו' ואיה כל נפלאותיו אשר ספרו לנו אבותינו
מלכים ב' י"ח איה אלוהי חמה וארפד
מלכים ב' ב' איה ה' אלוקי אדוני אלחן
ירמיהו ב' כ"ח ואיה אלוהיך אשר עשית לך, יקומו וישועוץ

ג. אי הבל אחיך - לא ידעתי
בראשית רבה כ"ב (כ): משל לאחד שנכנס לגינה ולקט תותחין ואכל והיה בעל הגנה רץ אחריו, אמר לו: "מה בידך?" אמר לו: "אין בידי כלום". אמר לו: "והרי ידיך מלוכלכות!" כך אמר לו קין להקב"ו: "השומר אחי אנכי", אמר לו הקב"ו: רע!
"קול דמי אחיך צועקים אלי".

(בראשית חשי"ח)

מטל לאחד שנכנס למרעה וחטף גדי אחד והפשילו לאחוריו, והיה בעל המרעה רץ אחריו, אמר לו: "מה בידך?" אמר לו: "אין בידי כלום!" אמר לו: והרי הוא מפעה אחריך". כך אמר הקב"ה לקין: "קול דמי אחריך..."
הסבר במה שנוה משל ראשון ממשל שני!

י"א ואתה ארור אתה מן האדמה אשר פצתה את פיה לקחת את דמי אחריך. **רש"י** ד"ה מן האדמה: יוחר ממה שנתקלה היא כבר בעונה וגם בזו הוסיפה לחטא. אמר פצתה את פיה לקחת את דמי אחריך: והנני מוסיף לה קללה אצלך, לא תוסיף חת כחה לך.

רמב"ן ארור אתה מן האדמה: (אחרי הביאו דברי רש"י הנ"ל) ואיננו נכון, כי בכאן לא ארר האדמה בעבורו כאשר באביו, אבל אמר שיהיה הוא ארור ממנה. ומירוש הקללה, שלא תוסיף חת כוחה אליו, ושיהיה נע ונד בה. ואמה: "כי תעבוד את האדמה", כי בכל אשר תטרו בה לעבוד אותה כראוי בחרישה ועדור ובכל עבודה בשדה וחזרע אותה כהוגן, "לא תוסיף חת כחה לך", אבל תזרע הרבה ותביא מעט, וזו היא הארירה. ואמר כן כנגד אומנותו, כי הוא היה עובד אדמה, והנה ארר מעשיו. וזה כלל "לא תוסיף חת כחה לך" שלא תתן כחה לך כאשר היתה עושה עד הנה בהיותו עובד אותה...

ויחכן שאררו מן האדמה שלא תתן היא מעצמה כחה אליו, האנה וגפן לא יחנו חילם באחוזתו ועץ השדה לא יתן אליו פריו, וחזר ואמר גם כן, כי תעבוד אותה לחרוש ולזרוע - "לא תוסיף חת כחה לך" כאשר בתחילה, והנה הן שתי קללות באומנותו; והליטית שיהיה נע ונד בה. והטעם שלא ינות לבו ולא ישקוט לעמוד במקום אחד ממנה, אבל יהיה גולה לעולם, כי עונש הרוצחים גלות.

וטעם "אשר פצתה את פיה" לאמר: אתה הרגת את אחיך וכסית את דמו באדמה, ואני אגזור עליה שתגלה את דמיה, ולא תכסה עוד על הרובייה, כי תענש בה ובכל אשר תכסה בה, כגון הזריעה והנטיעה, וזה עונש של שפיכות דמים בארץ, כענין שכתוב (במדבר ל"ה) "כי הדם הוא יחניף את הארץ", וחגופת הארץ - מארה בפרותיה כענין (חגי ב"ד) "מהיותם בא אל ערמת עשירים והיתת עשרה, בא אל היקב לחטוף חמשים פורה והיתת עשרים".

- 1) מה ההבדל בין רש"י לבין רמב"ן בפרוש הקללה בכללה ובמיוחד מלה "מן" בפרט?
- 2) ההוכח להסביר את חולשת פרושו של רש"י מבחינה לשונית?
- 3) לשם מה הוסיף הרמב"ן את המלים המסומנות בקו ("ואמר כן כנגד...")
- 4) מה ההבדל בין שני פרושי הרמב"ן, (השני מתחיל ב"ויחכן שאררו מן האדמה").
- 5) לשם מה מוסיף הרמב"ן את הקטע השלישי וטעם "אשר פצתה את פיה", מה הוסיף בשה על האמור כבר?
- 6) איך יפרש הרמב"ן את קללה "נע ונד".

ה. נע ונד חתיה בארץ

רש"י: אין לך רשות לדור במקום אחד. אבמה: טוניה פרושו של רש"י ל"נע ונד" מפרושו של רמב"ן שנתן לעיל בשאלה ד.